

Danmarks reelle krise:

Klimasyndromet

Kommentar

Det er ikke kun klimaforandringerne, der har indbyggede *tipping points*. Også når det gælder AI og geopolitik, mister politikerne kontrollen med udviklingen, hvis de er for sene til at handle på den, advarer Mandag Morgens stifter og tidligere chefredaktør. Han efterlyser en national risikoanalyse, der kan hjælpe politikerne ud af deres handlingslammelse over for de største og mest accelererende kriser.

STIFTER OG TIDLIGERE CHEFREDAKTØR
FOR MANDAG MORGEN
ERIK RASMUSSEN

POLITIK

Sommeren 2023 blev et overbevisende og dramatisk symptom på et nyt og farligt trusselsbillede. De ekstreme klimabegivenheder med hedeølger, oversvømmelser, voldsomme naturbrande er blot eksempler på de risici, der kan forudses at blive til virkelighed de kommende år. Klimakrisen indgår i en risikosamfundets Bermudatrekant, der også omfatter de tilspidsede geopolitiske konflikter og AI-revolutionen. Evnen til at navigere i det farvand kan afgøre ethvert samfunds eksistensbetingelser.

De tre risici har det til fælles, at de har nået et omfang og udvikler sig med en hastighed og en gensidigt forstærkende effekt, der udmanøvrerer den politiske handlekraft.

Men den største risiko er vores manglende erkendelse og forståelse af de nye skelsættende vilkår. Bermudatrekanten demonstrerer, at der også i det politiske liv findes *tipping points*, hvor en udvikling passerer det punkt, hvor kendte løsninger ikke længere kan anvendes – netop fordi vi ikke handlede i tide. Bermudatrekanten bliver utvivlsomt efterkrigstidens største udfordring og risiko og den, vi er mindst forberedt på.

Årsagen kan tilskrives det, man kunne kalde klimasyndromet. Det refererer ikke kun til klimaforandringerne, men hvad de er symptom på: At vi som samfund reagerer for sent, for svagt og for spredt på ellers forudsi-

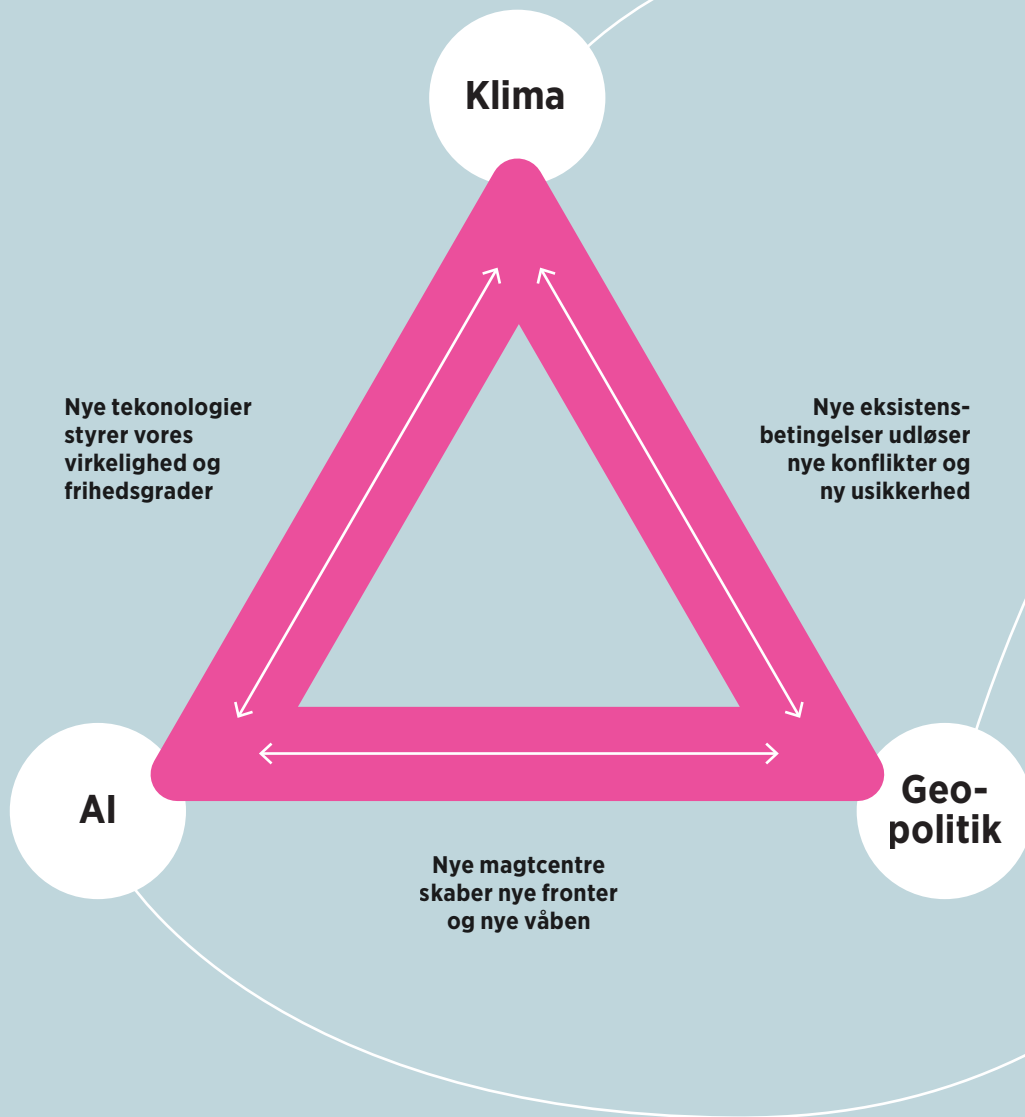

Vi handler først, når kriserne har et omfang og en styrke, hvor vi har mistet muligheden for reelt at forebygge dem, men i stedet må tilpasse os de nu ukontrollable betingelser.

Risikosamfundets Bermudatrekant

En fusion mellem tre skelsættende risici er hastigt på vej til at ændre den kendte verdensorden og menneskehedens livsbetingelser. Risikoen er, at vores politiske handlemuligheder indskrænkes af et stadigt tættere og mere selvforstærkende samspil mellem klimaforandringer, geopolitisk opbrud og kunstig intelligens. Denne 'risikosamfundets Bermudatrekant' vil forme og dominere vores eksistensvilkår i resten af det 21. århundrede.

FIGUR 1 — Xxx.

KILDE — Erik Rasmussen og Mandag Morgen.

Klimaforandringer:

Omstilling til 3-graders samfundet

Slaget om at holde den globale temperaturstigning under 1,5 grader er reelt tabt. I stedet må vi forberede os på minimum to-tre grader og dermed helt andre levevilkår. World Weather Attribution, danske forskere og World Meteorological Institute forudser i nye analyser dramatiske konsekvenser af klimaforandringerne – herunder risiko for et kollaps af havstrømmene. Vi befinder os i et ukendt og meget farligt territorium, og udviklingen sker med en accelererende fart.

Klimaforandringerne har nået et omfang og en kompleksitet, som afføder store konsekvenser for vores levevis, udløser nye sikkerhedspolitiske konflikter, udfordrer verdensøkonomien og ændrer markedsbetingelser og investeringsmuligheder.

Vi skal omstille os til en ny verdensorden hurtigere end nogensinde. Løsningerne findes, men de hæmmes af øget klimaskepsis i EU og USA og af geopolitiske konflikter, der gør globale aftaler stadig mere usandsynlige.

Geopolitiske konflikter:

Omstilling til nye magtcentre

2023 har bekræftet de reelle og langsigtede konsekvenser af Ruslands invasion af Ukraine. Den cementerer et magtpolitisk paradigmeskifte, der længe har været undervejs, men nu kommer til udtryk i en stadigt mere fragmenteret verdensorden og en tilsvarende hårdere konfrontation mellem de dominerende magtpoler.

Styrkelsen af Nato er i sig selv en bekræftelse på, at vi også geopolitisk bevæger os ind i et nyt, farligt og kon-

fliktfyldt territorium. Fronterne trækkes stadig skarpere op.

Konsekvenserne er stadig svære at overskue, men fragmenteringen og rivaliseringen mellem verdens magtpoler vil fundamentalt ændre de internationale relationer og spilleregler, de multinationale organisationers indflydelse, verdenshandlens forsyningslinjer samt splitte de internationale markeder i værdipolitiske blokke med nye krav til virksomhedernes roller og ansvar.

AI:

Omstilling til en ny virkelighed

Den eksplosive udvikling i avancerede sprogmodeller og anden AI vil stå som den altdominerende *disrupter*, når vi engang ser tilbage på 2023. Sjældent – hvis nogensinde – har en teknologi så hurtigt fået så stor indflydelse på så brede dele af samfundslivet. Også her har udviklingen været længe undervejs. Gennembruddet var forudsigeligt, men konsekvenserne er stadig uigennemskuelige.

Mulighederne er store for at udvikle nye løsninger på komplekse samfundsproblemer. Det samme er risiciene. Udfordringen er vores usikkerhed og uvidenhed over for en teknologi, der med stor hast kan revolutionere vores arbejdsmarked, politiske processer,

samvær, menneskets rolle og selve vores virkelighedsopfattelse.

Med AI har mulighederne for at manipulere vores virkelighed nået et niveau, hvor det bliver næsten umuligt at skelne facts fra fake. Det kan ikke alene blokere for løsningen af klimakrisen ved at udvikle en 'virkelighed', der argumenterer imod klimaalvsninger og ændrede adfærdsnormer. Det har også potentiale til at blive et vigtigt våben i en tilspidset geopolitisk konflikt.

New York Times kalder udviklingen af AI-våben for "*Our Oppenheimer moment*", fordi kunstig intelligens kan forme international politik på samme måde, som atomvåben gjorde det.

Den politiske indflydelse har næppe været mindre – på et tidspunkt hvor behovet næppe har været større.

gelige kriser. Vi handler først, når kriserne har et omfang og en styrke, hvor vi har mistet muligheden for reelt at forebygge dem og i stedet må tilpasse os de nu ukontrollable betingelser. Det er klimaforandringerne det mest overbevisende og dramatiske eksempel på, men det er også gældende for en række andre udfordringer, hvor politikerne i samme takt mister indflydelse på den fremtid, de skal forberede os på. I stedet tils sig til kortsigtede og uprøvede løsninger, der blot udløser nye udfordringer. Det er, hvad vi oplever lige nu – også i Danmark.

Det handler om magtens stigende afmagt over for en udvikling, som såvel politikere som andre af samfundets ledere har stadigt sværere ved at påvirke og kontrollere. Problemet dokumenteres overbevisende i årets udgave af Global Risk Report fra World Economic Forum. 1.200 internationale nøglepersoner fra politik, erhvervsliv og videnskab har vurderet, i hvilket omfang landene er forberedte på 32 globale risici. Disse spænder fra terrorisme og cyberangreb til geopolitiske konflikter, misinformation og klimakrise – herunder vores evne til at løse dem. Svarene er bekymrende. De bekræfter, hvor dybt 'klimasyndromet' stikker.

Overordnet set tegnes et billede af en verden, der langt fra er forberedt på fremtidens trusler. Tværtimod. Undersøgelsen dokumenterer en forsvindende lav effektivitet over for løsningen af en række af de største globale udfordringer. Det gælder især indsatsen mod klima og biodiversitet. Det er her, vi er mindst effektive og dårligst forberedte – og dermed dårligst i stand til at tackle den største af alle kriser.

Det danske 'klimasyndrom'

Danmark er et typisk eksempel på et samfund, der er ramt af 'klimasyndromet'. Ingen af de risici og problemer, Danmark konfronteres med, er grundlæggende nye. Velfærdssamfundets aktuelle krise blev forudset for årtier siden, men den politiske nytænkning og handlekraft manglede på de tidspunkter, hvor en offensiv og innovativ omstilling kunne gennemføres. Der er meget déjà-vu over dagens politiske debat, bortset fra panikreaktionerne. Konsekvensen er en velfærdsmodel, der viser stadig flere tegn på nedslidning med risiko for at udvikle sig til en reel velfærdskrise.

Nu tvinges politikerne til at gennemføre akutte, uprøvede og usikre løsninger. Det være sig import af sygeplejersker fra Filippinerne, eksperimenter med at frisætte dele af velfærden, udlicitere flere ydelser med mere. De fleste forslag er gammelkendte og har antageligt tvivlsom effekt i den fremtid, som risikotrekanten beskriver, og som varsler markant ændrede eksistens- og udviklingsbetingelser.

Det samme kan siges om et nedslidt og forsømt forsvar, hvor vi alt for længe har undervurderet risikoen for nye geopolitiske konflikter og nu hovedkulds skal afsætte store milliardbeløb til en endnu uigennemtænkt genopretning.

Samme udfordring kan forudses at ramme vores

ellers så berømte klimamål. Den største risiko er en udbredt selvtilfredshed med vores indsats og en fornægtelse af, at vi har svært ved at levere på de udmeldte ambitioner, jævnfør Klimarådet og andre eksperter. Samtidig mangler vi at adressere konsekvenserne af den klimakrise, der alene i denne sommer dokumenterede, at de værste forudsigelser desværre holder stik. Det kræver, at vi hurtigt nytænker mål og midler.

Danmarks største risici er ikke selve risikotrekanten, men en manglende erkendelse af den ny virkelighed og derfor en for langsom, utilstrækkelig og unødvendigt kostbar omstilling. Det udstiller og bekræfter politikernes manglende indflydelse. Vi kender langtfra prisen for at omstille samfundet til de udfordringer og de risici, der helt forudsigeligt rammer os de næste år. Her forsvinder det økonomiske råderum hurtigt.

Her er nogle af de spørgsmål, der kræver hurtige og konkrete svar:

- Hvordan skal velfærdsmodellen revitaliseres?
- Hvad kræver det at bringe det danske forsvar i Natos topklasse?
- Hvad er prisen for at omstille Danmark og infrastrukturen til en to-tre grader varmere verden?
- Hvilke nye klimamål skal Danmark sætte?
- Hvordan rustes Danmark til det kunstigt intelligente samfund?

Svarene bestemmer, om vi griber muligheden for politisk handling, inden vi rammer de næste *tipping points*, eller om vi har kurs mod en Bermudatrekant, hvor vi reelt mister styringen over vores egen skæbne.

De udfordringer og problemer, vi i dag konfronteres med, er for intet at regne i forhold til de risici, vi uundgåeligt og forudsigeligt konfronteres med de kommende år, medmindre vi erkender og adresserer risikotrekantens advarsler.

De kommende år bliver definerende for Danmarks position og udviklingsmuligheder i flere årtier. Vi undgår ikke at skulle forholde os til og gennemføre reformer af et omfang og med en effekt, vi ikke tidligere har oplevet, og det vil stille helt nye krav til det politiske lederskab, mod og handlekraft, til befolkningens forståelse, tålmodighed og opbakning samt til mediernes rolle og ansvar. Der bliver et stort og akut behov for at skabe en fælles fortælling.

En national risikoanalyse

Et første afgørende skridt kunne være at gennemføre en national risikoanalyse, der på en række udvalgte områder kortlagde Danmarks beredskab over for et nyt trusselsbillede – herunder behovet for at nytænke og omprioritere politiske reformer. Den form for risikoanalyser drøftes blandt andet i USA specielt rettet mod klimaforandringerne og deres konsekvenser for infrastrukturen og andre samfundsinstitutioner. Men hertil kommer sammenhængen med de øvrige risici. De kan

ikke håndteres individuelt, men må ses som én samlet udfordring. Her skal tænkes bredere, længere og anderledes, end hvad de kendte råd og instanser formår. Det være sig Det Økonomiske Råd, Klimarådet, Finansministeriet, Udenrigsministeriet med flere.

En dækkende national risikoanalyse kunne blandt andet omfatte et bredt spektrum af forskere fra landets universiteter og andre relevante eksperter med kompetencer og indsigter i et fremtidigt trusselsbillede, eventuelt koordineret af Statsministeriet. Målet skulle være at synliggøre Danmarks risici og dermed også prioritere, hvor nye satsninger er nødvendige. Investeringen vil være beskednen i forhold til udbyttet, og Danmark ville tage et initiativ, andre lande med usvigelig sikkerhed kommer til at følge.

For regeringen vil det desuden have den fordel, at den kan:

- komme forudsigelige kriser i forkøbet
- forvandle kriser til muligheder
- udvikle scenarier for en løbende omstilling af Danmark
- skabe en ny sammenhængende og troværdig fortælling
- demonstrere politisk handlekraft
- blive en rollemodel for politisk kriseledelse.

Dette er ingen garanti mod fremtidige kriser eller *tipping points*, men det er en betingelse for at reducere konsekvenserne. Alternativet er helt forudsigeligt: Kritisk tab af politisk indflydelse og et eksempel på, hvordan klimasyndromet nedbryder et samfund, så det opluges af risikosamfundets Bermudatrekant. Derfor kunne risikoanalysen blive regeringens vigtigste initiativ i den folketingsamling, der starter om få uger og bliver definerende for dens rolle i danmarkshistorien.

En ny fortælling

Jo længere vi venter med at forstå omfanget af og sammenhængen mellem de tre eskalerende kriser, des sværere får vi ved at træffe de beslutninger, der griber mulighederne i udviklingen og styrer udenom risiko-scenarierne. Realiteten er allerede i dag, at den politiske indflydelse næppe har været mindre – på et tidspunkt hvor behovet næppe har været større.

Verdenssamfundet har tidligere stået over for voldsomme trusler og fundet kollektive svar, for eksempel efter verdenskrigen. Det førte til dannelsen af internationale institutioner som EU og Nato. Nu konfronteres verdenssamfundet og vores politiske ledere igen med et eksistentielt valg: Enten lykkes vi med at bygge forpligtende alliancer, der forbereder os på en ny verdensorden med nye muligheder, eller også bevæger vi os mod et samfund med kroniske kriser og en opløsning af vores civilisation, som vi kender den. En ny verdensorden kræver en ny fortælling. Det første kapitel bør skrives efter 2023 ///